

kistossa. Kenties tuossa kävi onni onnettomuudessa, kun syntyneellä tutkielmalla on kauaskantoisemmat yhteiskunnalliset seuraukset kuin alkuperäisaiheen tutkimisella olisi ollut. Tuosta syntyneestä tutkimuksesta on kirjan ehkä mielenkiintoisin ja huolellisimmin tehty luku.

Mielenkiintoinen on myös kirjan ensimmäinen luku, joka kertoo ettei julkisuudella vielä pitkät juuret ole, pari sataa vuotta on julkisen tiedon julkisuutta pidetty tarpeellisenä. Vaikka kirjassa moniaita esimerkkejä tuon periaatteen rikkomisesta kerrotaankin on lainsäädäntömme kohtuullisessa tasossa, käytäntömmä ei. Sen sijaan yksilön tietosuojakysymyksiin olemme vasta astumassa. Siitä olisi syytä tehdä toinen kirja.

Tuula H. Laaksovirta

Tiedon hankinta ja uusi tietoteknologia

Aatto J. Repo, Tiedon hankinta ja uusi tietoteknologia. Valtion teknillinen tutkimuskeskus. Tiedotteita 114, Espoo 1982. 89 s.

Raportti on kooste tietoteknologiasta tiedon käyttäjän ja välittäjän aseman selkiyttämiseksi. Se on suunnattu pääasiassa tietopalvelu- ja kirjastoalalla työskenteleville, alan opiskelijoille ja päätoimitehtävien organisaatio- ja kansallisella tasolla. Raportin luettuaan lukija tietää enemmän tiedon hankinnan luonteesta, uudesta tietotekniikasta sovellutuksineen, kirjasto- ja tietopalvelun (k&i-palvelu) automatisoinnista, tulevaisuuden mahdollisuuksista tiedonhankintaan ja näiden tietopalvelulle asettamista haasteista. Raportti kattaa kirjallisuutta ja tekniikan aloja huomattavan määrän. Aineiston saattaminen yksiin kansiin ja suomeksi ei ole ollut pieni ponnistus.

Näkökulmat

Tiedon hankinnan analysointiin Repo tarjoaa hankinnan asianosaisten näkökulmat: tietovaraston, tiedon välittäjän, tiedontarvitsijaorganisaation ja tiedon käyttäjän näkökulmat. Raportin päähuomio on kahdessa ensimmäisessä. Tarkastelukulmien erottelu ja jäsentäminen seikeyttää tarkastelua. Revon jäsenyys perustuu **funktioiden** varastointi, välitys ja käyttö (käsitteily) erotteluun.

Jäsenyys innoitti minua miettimään vaihtoehtoja: Tiedon hankinnan kenttää voitaneen jäsentää mm. välitettävän aineksen sisällön ja muodon mukaan, tiedon hankkijoiden tehtävien, koulutuksen, taidon ja sijainnin mukaan, käytettävien teknisten välineiden sekä vaikkapa tiedonhankinnan aikajänteen mukaan. Funktiojäsenyys palvelee raportin tarkoituksia hyvin — vaihtoehtoja voitaneen käyttää muihin tarkoituksiin.

Tekniikka

Funktiojäsenyystä Repo soveltaa myös uuden tietotekniikan esittelyssä: aihe jakaantuu tietokoneiden (käsitteily), muistilaitteiden (varastointi)

sekä tietoliikenneverkkojen ja ihmisen ja koneen vuorovaikutuksen (välitys) esittelyyn. Tämän jälkeen hän esittelee näiden funktioiden toteutumia erilaisina tiedonhankintaan liittyvinä sovellutuksina: mukana ovat mm. tekstinkäsittely, elektroninen posti, telekonferenssit, teletex, ja videotex sekä teksti-TV.

Esittely on tiivistä, mutta siinä on pyritty myös arvioimaan näitä sovellutuksia k&i-palvelun kannalta. Kolme ensin mainittua sovellutusta liittyvät selvästi muuhunkin kuin tiedonhankintaan (esim. tiedon luontiin). Raportin kokonaisuutta ajatellen kaipasin videolevytekniikan esittelyä — sillä lienee käyttöä kirjastoissa.

K&i-palvelut

Kirjasto- ja tietopalveluissa tietotekniikan temmelyskenttää ovat aineiston hankinnan ja järjestämisen rutiinit sekä on-line tietokannat. Tietotekniikkaa voidaan soveltaa aineiston varastoinnissa, k&i-palvelun omassa tiedon tuotannossa ja k&i-yksiköiden johtamisessa. Lisäksi kalliin tekniikan hedelmiä voidaan tarjota kansalle k&i-palvelujen kautta.

Tekniikan leviämisen esteenä on ollut k&i-palvelua varten tehtyjen valmishjelmien puute. Tämä ongelma lienee melko yleinen: tekniikka tarjoaa monia mahdollisuuksia, mutta niitä ei osata käyttää hyödyksi eikä arvioida hyväksikäytön kannalta.

Tekniikan kehitys

Repo toteaa, että varsin erillään kehittyneet tekniikan eri lohkot tulevat lähitulevaisuudessa integroitumaan tarjoten rivin uusia sovellutusmahdollisuuksia. Integroitumistarvetta hän analysoi koko yhteiskunnan, erillisten organisaatioiden ja yksilöiden kannalta.

Yhteiskunnan kannalta ovat merkittäviä mm. elektroninen julkaiseminen, tiedonvälityksen lisääntyminen ja tulevaisuuden kotien muotoutuminen (mm. kotityöskentely). Tekniikan taitajien kapeamieliset tulevaisuuden luonnokset herättävät monia vastalauseita. Monet luonnoksista kaatuvat kapean sosiaalisen perustansa takia. (Nämä ongelmat ovat olleet muutamia vuosia näkyvästi esillä atk-alan johtavissa tieteellisissä julkaisuissa. Niinpä nykyisin atk-nirvanan utopisteja, kriitikkoja sekä yksioikoisia tyrmääjiä löytyy sekä atk-alalta että hyväksikäyttäjien joukosta.)

Toimistoautomaatiassa tai laajemmin organisaation tietoresurssien hallinnassa integroituminen merkitsee tiedon esitysvälineiden, teknisten komponenttien, toimintojen ja sovellutusten sekä kommunikaatioympäristöjen yhdentymistä. Automaatiohankkeissa on muistettava teknisten ja taloudellisten tekijöiden ohella myös **sosiaaliset** tekijät.

Henkilökohtaisessa tiedonhankinnassa tekniikan integroituminen näkyy erillisten järjestelmien kehittymisenä henkilökohtaisiksi **tietotyöasemiksi**.

Ongelmia

Tietotekniikan soveltamiseen liittyy sekä teknisiä, älyllisiä, taloudellisia, sosiaalisia että poliittisia ongelmia. Viimemainittuihin kuuluvat tiedon saatavuus, hinta ja jakautuminen, tekijän-

oikeuskysymykset ja tietosuoja sekä tekniikan käyttöönottoon liittyvät muutospaineet ja pelot ym.

Tietotekniikka haastaa myös informaattikot ja kirjastonhoitajat muuttamaan rooliaan. Organisaatioiden sisäisen ja ulkoisen tiedon hankinta ja ylläpito yhdentyvät, jolloin k&i-ammattit ja atk-ammattit lähenevät toisiaan. Informaattikkojen tulee Revon mukaan pystyä toimimaan konsultteina, opettajina, tiedon etsijöinä, tiivistelmien laatijoina, tiedostojen luojina, tiedottajina jne. Hyvässä informaattikossa tulee olla ripaus monen ammatin taitoja. Tällainen **tiedontaitajan** rooli haastaa kaikki on-line-viitteenhakijat muutokseen.

K&i-palvelun muutos edellyttää mm. tiedonjälkelukanavien vertailevaa tutkimusta, tiedon (eikä vain dokumenttien) välitystä sekä tiedon tasa-arvoisen jakaantumisen (ja jakamisen) ja tiedon tarpeiden tutkimusta.

Huomenna

Huomiseen kurkistetaan lyhyesti seuraamalla kuvitellun tutkija-Yrjön päivittäisiä puuhia. Satu on valaiseva. Millainen satu kerrottaisiin jokamies-Jammun touhuista?

— — —

Raportti on koottu tutkimusmatkailijamaisesti ja sisältää hyviä jäsenyyksiä ja oivalluksia ollen kuitenkin muutamassa kohdassa hivenen kevyt. Teksti on kauttaaltaan luettavaa. Näinollen raportti toiminee johdatuksena tietoteknologiaan ja sen vaikutuksiin tiedonhankinnassa — opasteena, joka kertoo tiedon käyttäjiä ja välittäjiä koskevista muutoksista.

Kalervo Järvelin

Tämän numeron kirjoittajat:

Bermann, Tamar, D.Ph., Arbeidsforskningsinstituttene, Oslo
 Hakala, Juha, yht. yo, Tampereen yliopisto
 Holopainen, Irma, ass., Tampereen yliopisto
 Järvelin, Kalervo, ass., Tampereen yliopisto
 Kauppi, Raili, prof., Tampereen yliopisto
 Laaksovirta, Tuula H., vt. apul. prof. Tampereen yliopisto
 Okko, Marjatta, prof., Tampereen yliopisto
 Poroila, Heikki, FK, Sotkamon kunnankirjasto
 Vestelin, Petri, yht.yo, Tampereen yliopisto
 Wiman, Maria, ass., Tampereen yliopisto

Ohjeita kirjoittajille

Kirjastotiede ja informatiikka julkaisee oman oppiaineensa ja siihen läheisesti liittyvien tieteenalojen kirjoituksia: (1) artikkeleita, (2) katsauksia, (3) haastatteluja, (4) keskustelua, (5) raportteja, (6) kirjallisuus-esittelyjä ja -arvioiteja sekä (7) Kirjastotieteen ja informatiikan yhdistyksen toimintaa esitteleviä kirjoituksia.

Laajempien kirjoitusten (1—3) alkuun sijoitetaan lyhyt englannin kielinen tiivistelmä (abstrakti).

Kirjoitukset tarjotaan julkaistavaksi toimitukselle. Ne on kirjoitettava koneella yhdelle puolelle liuskaa ns. »kolmosväliskeellä» (noin 30 riviä per liuska) jättämällä kullekin sivulle leveä marginaali. Kirjoitusten on oltava lopullisessa puhtaaksikirjoitetussa asussaan.

Kirjallisuusluettelon laadinnassa pyydetään käyttämään seuraavaa kaavaa:

- *Esimerkkinä kirja*: Rózsa, György, Scientific information and society. Mouton, The Hague, 1973.
- *Esimerkkinä aikakauslehtiartikkeli*: Inhaber, H. & Alvo, M., World science as an input-output system. Scientometrics, 1 (1): 43—64. 1978. (Jos vuosikertaa ei mainittu, ensimmäiseksi vuosiluku.)

Ennen kirjoitusten painattamista kirjoittajille lähetetään yksi oikovedos, joka on korjattuna palautettava mahdollisimman pian toimittajalle. Kaikista yhteyksistä kirjapainoon vastaa toimitus.